

LEKŠINĖS INTERFERENCIJOS PROBLEMAS, DĖSTANT ANGLŲ KALBĄ LIETUVIAMS

A. ŠURNAITĖ

Šiuolaikinių užsienio kalbos (u. k.) mokymosi ir dėstymo teoretikų nuomone, mokymosi rezultatai daug priklauso nuo sugebėjimo remtis gimtosios kalbos (g. k.) įtaka arba jai atsispirti. Kitais žodžiais tariant, išmokstama greičiau, jeigu sugebama g. k. vartojimo įgūdžius perkelti į u. k. (kai g. k. ir u. k. komunikacinių priemonių atžvilgiu sutampa¹) bei atsispirti g. k. interferencijai (kai g. k. ir u. k. skiriasi²)³.

Yra pastebėta, kad ypač sunku išvengti g. k. interferencijos gramatikoje bei fonologijoje, kai g. k. ir u. k. tipologiniu atžvilgiu mažai panašios. Lietuvių kalba (l. k.) yra flektyvinė, o anglų kalba (a. k.) — analitinė, todėl jų gramatinė sandara dažnai nesutampa. Ypač stipri l. k. interferencija laikų, prielinksnų, artikelio vartojime bei sintaksėje (žodžių tvarka, žodžių derinimas sakinėje).

Fonologinis l. k. ir a. k. lyginimas⁴ taip pat išryškino nemažus šių kalbų

skirtumus, kurie kliudo lietuviams išsiugdyti taisyklingus a. k. tarimo įgūdžius.

Kalbų gramatikos ir fonologijos lyginimas akivaizdesnis, nes ir fonologinė, ir fonetinė bet kurios kalbos sistema turi gana ribotą šių lygmenų vienetų inventorių⁵. Čia ne taip jau sunku numatyti (lyginant g. k. ir u. k.) arba nustatyti (dėstant u. k.) g. k. interferencijos atvejus ir, atsižvelgiant į juos, sudaryti mokymo programas, ruošti mokymui skirtas priemones.

Leksinė bet kurios kalbos sistema (palyginus su fonologine bei gramatine) turi dideles pasirinkimo galimybes, dėl to nelengva numatyti bei nustatyti g. k. interferencijos atvejus⁶ ir kartu planuoti žodžių pateikimo bei darbo su jais būdus ir metodus.

Šio straipsnio tikslas — panagrinėti tokius klausimus:

1. Kokie būdingiausi l. k. leksinės interferencijos atvejai, vartojant a. k.?

¹ Pavyzdžiui, remtis reikšme bei forma panašiais dviejų kalbų žodžiais: a. k. *ambassador* — l. k. *ambasadorius*, a. k. *aggression* — l. k. *agresija* ir t. t.

² Pavyzdžiui, išvengti g. k. įtakos, vartojant tokius žodžius, kurie abiejose kalbose skamba panašiai, tačiau jų reikšmės nesutampa: a. k. *ambition*, *pretend* ir t. t.

³ Хауген Э. Языковой контакт. Новое в лингвистике. М., 1972, с. 63.

⁴ Априяските-Вальдштейнене Р. А. Обучение произношению в литовской аудитории на начальном этапе в языковом вузе. Автореферат на соискание уч. степ. канд. педагогических наук. Вильнюс, 1967.

⁵ Розенцвейг В. Ю. Halliday A. M. S. C. Intosh, Strevens P. D. The Linguistic Sciences and Language Teaching. L. 1964; Иностранные языки в высшей школе. М., 1969, с. 144.

⁶ Проблемы двуязычия и многоязычия. М., 1972, с. 9.

2. Kuriais atvejais interferencija dažniau vyksta paslėpta forma?

3. Metodinės darbo su a. k. žodžiu, mokant lietuvius, išvados.

Pirmiausia reikia prisiminti, kas yra žodis ir kokie jo aspektai svarbūs, dėstant kalbą.

Lingvistai⁷ teigia, jog žodis — laisva morfema, kurioje tarsi židinyje kaupiasi visi konstruktyvūs kalbos požymiai — fonologiniai, gramatiniai ir semantiniai. Vadinasi, mokant ir mokantis svarbu trys žodžio aspektai: forma (skambėjimas), leksinė reikšmė ir gramatinė distribucija (t. y. kalbos dalių priklausymas klasėms bei skyriams).

L. Lado nuomone⁸, pagal tai, kaip u. k. ir g. k. žodžiai sutampa ir skiriasi šiais trimis aspektais, galima nustatyti u. k. žodžių išmokimo sunkumą.

1. Abiejų kalbų žodžiai, kurie savo forma ir reikšme panašūs, jo nuomone, lengvai išmokstami (pvz., l. k. *active* — a. k. *active*, l. k. *alcohol* — a. k. *alcohol* ir pan.). Lengvai išmokstami jie, žinoma, daugiau leksinės reikšmės bei gramatinės distribucijos atžvilgiu, nes maži jų skirtumai formos atžvilgiu sukelia fonetines klaidas; pvz., a. k. žodį *lecture* (*lektʃə*) pradiniam mokymosi etape lietuviai dažnai taria *leksn* (plg. l. k. *lekcija*), a. k. *character* (*ˈkærəktə*) tame pačiame mokymosi etape taria *χærəktə* (plg. l. k. *characteris*) ir t. t.

2. Žodžius, kurie abiejose kalbose panašūs forma, bet skiriasi reikšme, R. Lado priskiria prie sunkiai išmokstamų.

Lietuviai, vartodami šio tipo žodžius, daro klaidas, perkeldami l. k. vartojamų tarptautinių žodžių reikšmes į a. k. ir kai abiejose kalbose panašiai skam-

bantys žodžiai turi skirtingas reikšmes (pvz., *intelligent* vartoja reikšme *inteligentas*, *sympathetic* vartoja reikšme *simpatingas*, *actual* — reikšme *aktualus* ir t. t.), ir kai žodžių reikšmės iš dalies sutampa (pvz., *scene* — reikšme *teatroscena*, *command* — reikšme *komanda* ir t. t.)⁹. Šių ir panašių žodžių vartojimas lietuviams tikriausiai sunkus dar ir dėl to, kad a. k. ir l. k. yra daugiau tarptautinių žodžių, kurių reikšmės sutampa, negu tokių, kurių reikšmės skiriasi, juo labiau, kad antroje lietuvių vartojamoje kalboje (rusų) tarptautiniai žodžiai dažnai turi tą pačią reikšmę, kaip ir l. k.

3. Žodžiai, skirtingi savo forma, bet panašūs kuriomis nors labiau paplitusiomis reikšmėmis, R. Lado nuomone, nėra sunkūs išmokti vartoti (*gypsy* — *čigonė*, *eyebrow* — *antakis*, *fin* — *pelekas* ir t. t.).

Mokymosi psichologijos atžvilgiu šios grupės žodžiai, matyti, kaip tik ir paruošia dirvą g. k. interferencijai, sudarydami iliuziją, jog kiekvienam u. k. žodžiui turi būti atitinkamas žodis g. k. Ta iliuzija tampa įsitikinimu, kai mokantis dažniau verčiama pažodžiui ir naudojama dvikalbiai žodynai. Manydami, kad a. k. ir l. k. žodžių reikšmės sutampa, studijuojantieji a. k. žodžiams suteikia tokias reikšmes, kokių jie neturi, pvz., veiksmą *reach* pirmo kurso studentai vartoja reikšme *achieve* — *to reach an aim*, *air* vartoja reikšme *weather* — *the air is nice, place* — reikšme *room* — *there is no place for the book in my bag* ir t. t.

⁷ Bloomfield Leonard. Language. New York, 1933, p. 177—178.

⁷ Звегинцев В. А. Семасиология. М., 1957, с. 123; Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка. М., 1966, с. 174; Леонтьев А. А. Психологическая структура слова. М., 1971, с. 178.

⁸ Lado R. Patterns of Difficulty in Vocabulary, Teaching English as a Second Language, ed. Harold B. Allen. University of Minnesota, 1965, p. 214.

⁹ Aprijaskytė R., Pareigytė A. Lietuviams būdingos leksinės anglų kalbos klaidos. — „Kalbotyra“, t. 23(3). V., 1972, p. 10—11.

Tokios klaidos — l. k. interferencijos rezultatas — yra leksinės. Jas numatyti ar pastebėti bei jų išvengti nebūtų sunku, jeigu studijuojantieji suvoktų, kad dviejose kalbose yra labai mažai žodžių, kurių reikšmės visiškai sutampa. (Tačiau retai jie to mokomi; todėl sutapatina dviejų kalbų žodžių reikšmes, o kartu ir jų gramatinės distribucijas.)¹⁰ Tikriausiai studijuojančiajam atrodo visai nuoseklu, kad du žodžiai (pvz., a. k. *funeral* ir l. k. *laidotuvės*), kurie skiriasi tik savo skambėjimu, bet turi tą pačią reikšmę bei

pvz. *nickel* ($N_{mat.}$) — *nikelis*, bet *a nickel* ($N_{obj.}$) reiškia penkių centų monetą.

Palyginę vienos kurios nors kalbos dalies a. k. ir l. k. žodžius, pamatysime, kad jų leksiniai-gramatiniai skyriai ne visada sutampa, pvz., yra nemažai tranzityvinių veiksmažodžių, kurie a. k. jungiami su tiesioginiu papildiniu, o jų atitikmenys l. k. jungiami su prielinksninio papildiniu ir atvirkščiai. Tokiais atvejais sunku išvengti l. k. interferencijos, dėl kurios viduriniųjų mokyklų abiturientai ir daro šias sintaksės klaidas:

V	V prep.	klaidų pavyzdžiai
<p>L. k. klausytis (muzikos) laukti (ko) paaiškinti (kam)</p>	<p>A. k. listen to (music) wait for (smb.) explain to (smb.)</p>	<p>Do you like to listen music? Wait us here! Explain me!</p>
<p>A. k. answer (a question) enter (a room) marry (a widow)</p>	<p>L. k. atsakyti į (klaus.) įeiti į (kambarį) susituokti su</p>	<p>Answer to this question! Then he entered into the room. John married with a widow.</p>

priklauso tai pačiai klasei (bendrinių daiktavardžių), privalo turėti tuos pačius gramatinius požymius — t. y. priklausyti tam pačiam leksiniam-gramatiniam skyriui.

I. V. Arnold pažymi, kad daugiareikšmiai dabartinės a. k. žodžiai (vienos kurios nors kalbos dalies) pagal reikšmę gali priklausyti skirtingiems leksiniams-gramatiniams skyriams¹¹. Dėl šios ypatybės žodžių reikšmės ir įvairuoja, pvz., neskaičiuotiniai daiktavardžiai, reiškiantys medžiagų pavadinimus a. k. (skyr $N_{mat.}$), gali priklausyti dar ir kitam skyriui (daiktų pavadinimų — $N_{obj.}$) ir kartu turėti kitą reikšmę.

Tais atvejais, kai l. k. tos pačios šaknies veiksmažodis gali būti ir tranzityviniu, ir netranzityviniu, o a. k. atitin-

Kai kurių bendrinių konkrečių daiktavardžių leksiniai-gramatiniai skyriai šiose dviejose kalbose irgi nesutampa, pvz., yra daiktavardžių, kurie

a) l. k. vartojami ir vienaskaitoje, ir daugiskaitoje, o a. k. vartojami tik vienaskaitoje, jie derinami su įvardžiais *much, little, it*;

b) l. k. vartojami tik daugiskaitoje, o a. k. vartojami ir vienaskaitoje, ir daugiskaitoje, derinami su įvardžiais *many, few, they*.

Tokiais atvejais viduriniųjų mokyklų abiturientai atitinkamų l. k. daiktavardžių gramatinius požymius perkelia į a. k., žr. p. 61.

kamas reikšmes žymi du skirtingų šaknų veiksmažodžiai (plg. *palikti — pasilikti*, a. k. *leave — stay*), lie-

¹⁰ Вайнрайх Урнелъ. Одноязычие и многоязычие. Новое в лингвистике. М., 1972, с. 39.

¹¹ Арнольд И. В. Полисемия существительного и лексико-семантические разряды. — «Иностранные языки в школе», 1969, № 5.

daiktavardžiai vartojami vienaskaitoje ir daugiskaitoje	daiktavardžiai vartojami tik vienaskaitoje	klaidų pavyzdžiai
baldas — baldai žinia — žinios patarimas — patarimai	furniture news advice	Have you got many furniture? The news are bad. He can give you many advices.
<i>tik daugiskaitoje</i>		
gate — gates door — doors	vartai durys	Nick was standing at the gates. She opened the doors and went in.
funeral — funerals	laidotuvės	Not all her friends came to her funerals.

tuviai kuriam nors iš dviejų a. k. veiksmažodžių suteikia l. k. atitinkamo veiksmažodžio distribucines teises. Tai būdinga ir atvejams, kai l. k. tos pačios šaknies veiksmažodis reiškia ir veiksmo eigą, ir jo baigimą, o a. k. vartojami du skirtingų šaknų veiksmažodžiai (plg.

l. k. gydyti — išgydyti, a. k. treat — cure). Kitaip tariant, kai a. k. mintis išreiškiama leksinėmis, o l. k. morfologinėmis priemonėmis, paveikti l. k. interferencijos, viduriniųjų mokyklų abiturientai daro leksines semantinio pobūdžio klaidas, pvz.:

morfolginės priemonės	leksinės priemonės	klaidų pavyzdžiai
-----------------------	--------------------	-------------------

1. sangrąžos dalelytė

<i>galinin-kiniai</i>	<i>negalinin-kiniai</i>	<i>galinin-kiniai</i>	<i>negalinin-kiniai</i>	
palikti — pasilikti		leave — stay		Aš jį ten palikau. I stayed him there.
priminti — prisiminti		remind — remember		Primink jai tai.
skirti — skirtis		smb. of distinguish — differ		Remember her that. Jis negali jų atskirti. He cannot differ them.

2. prefikso

<i>eigos</i>	<i>įvykio</i>	<i>eigos</i>	<i>įvykio</i>	
gydyti — išgydyti		treat — cure		Daug gydytojų gydė tetą. A lot of doctors cured my aunt.
žinoti — sužinoti		know — learn		Noriu sužinoti jūsų adresą. I want to know your address.

G. k. interferencija būna intensyvi, kai kurią nors **vieną** nelaisvą jos morfemą atitinka **kelios** nelaisvos u. k. morfemos. Antai l. k. labai paplitusį neigiamą priešdėlį *ne-* a. k. atitinka keli: *un-*, *in-*, *im-*, *ir-*, *il-*, *dis-*. Lietuviai paprastai čia ieško pastovaus ryšio su

vienu priešdėliu *un-*, matyt, todėl, kad žemesnėje mokymo stadijoje jie pirmiausia išmoksta būdvardžius su šiuo priešdėliu (pvz., a. k. *unpleasant*, *unnatural*, *unknown*, *unimportant*, *unthinkable* ir t. t.). Dėl tos priežasties net viduriniųjų mokyklų

su sustiprintu a. k. mokymu vyresniųjų klasių moksleiviai daro tokias klaidas:

Kaip matome, tais atvejais, kai dviejų kalbų žodžiai kuria nors reikšme sutampa, tačiau jų distribucija skirtinga, pa-

l. k.	a. k.	klaidų pavyzdžiai
<p>nepatogus nesąžiningas nelegalus nejmanomas neatsakingas</p>	<p>inconvenient dishonest illegal impossible irresponsible</p>	<p>unconvenient unhonest unlegal unpossible unresponsible ir t. t.</p>

sitaiko įvairių leksinių klaidų, kurios kartais atrodo gramatinės (morfologinės ar sintaksinės). Jos rodo, jog, jei neišmokta vartoti žodį, vien tvirtų gramatinių įgūdžių neužtenka, kad nenukryptume nuo kalbos normos.

R. Lado sako, kad mokėti žodį reiškia ne tik žinoti jo reikšmę ir teisingai jį tarti, bet ir sugebėti derinti jį su kitais žodžiais sakinyje, t. y. sąmoningai ar intuityviai suvokti, kaip tos kalbos morfologinės bei sintaksinės ypatybės atsispindi žodyje.

Kaip to pasiekti dėstant u. k.? Šis uždavinys atrodo ypač sudėtingas, prisi-
minus, kad u. k. atsispindi ir tai, kas būdinga daugeliui kalbų, kartu ir g. k.

Leksikos dėstymo metodikos, kuri remtųsi dviejų kalbų lyginimo duomenimis, kol kas nėra. Galima rasti pasiūlymų tik bendrais klausimais, pvz., V. Vildomekas¹³ mano, kad g. k. interferencija žymiai stipresnė, kai mokomi žodžių sąrašai ir verčiama auditorijoje arba namuose.

A. I. Truchačiovas siūlo daugiau specializuoti u. k. žodžių pateikimo bei mokymo būdus¹⁴. Matyt, ta specializacija pirmiausia turėtų būti pagrįsta u. k. ir atitinkamų g. k. žodžių skirtumais bei

panašumais visais trimis aspektais (formos, reikšmės ir distribucijos).

I š v a d o s

1. Būdingiausi l. k. interferencijos atvejai yra tie, kai l. k. ir a. k. žodžiai:
a) panašiai skamba, bet skiriasi reikšme (antrasis tipas),

b) skiriasi forma ir kai kuriomis reikšmėmis (trečiasis tipas),

c) skiriasi forma bei gramatine distribucija (ketvirtasis tipas).

2. Kai gramatinės distribucijos skiriasi, l. k. leksinė interferencija vyksta paslėpta forma, sudarydama iliuziją, kad studijuojantieji nemoka a. k. morfologijos ar sintaksės.

3. A. k. žodžius, veikiant l. k. interferencijai, nevienodai sunku išmokti, todėl reikia kruopščiai sudaryti leksikos programą bei numatyti žodžių pateikimo tvarką kiekvienam mokymo etapui atskirai.

4. Žodžių pateikimo bei mokymo būdus reikia diferencijuoti, atsižvelgiant į jų pagrindinių aspektų (formos, reikšmės ir distribucijos) atitikimą bei skirtumus abiejose kalbose.

Vilniaus Valstybinis
V. Kapsuko universitetas,
Anglų kalbos katedra

Iteikla
1974 m. spalio mėn.

¹² Lado R. Min. veik., p. 209.

¹³ Vildomec Verboj. Multilingualism. A. W. Sythoff-Leyden, 1963, p. 14.

¹⁴ Трухачев А. И., Тюменцев А. И. Опыт количественного анализа словарного запаса учащихся.— «Иностранные языки в школе», вып. 5, 1969, с. 102.

ЛЕКСИЧЕСКАЯ ИНТЕРФЕРЕНЦИЯ ПРИ ОБУЧЕНИИ ЛИТОВЦЕВ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ

А. ШУРНАЙТЕ

Резюме

Лексическая интерференция проявляется в следующих словах: 1) в тех, что и в английском и в литовском языках имеют сходство по форме, но обладают различными семантическими значениями; 2) в тех, что не имеют сходства по форме и разнятся по всем семантическим значениям; 3) в тех, что не однородны по своей грамматической

дистрибуции. В последнем случае лексическая интерференция является скрытой и создает впечатление, что изучающие английский язык не владеют его морфологией или синтаксисом. Для успешного усвоения таких слов требуются специально разработанные программы.

LEXICAL INTERFERENCE IN TEACHING ENGLISH TO LITHUANIANS

A. ŠURNAITĖ

Summary

Lexical interference manifests itself (1) in words which are similar in their form in both languages but differ in meaning, (2) in words which are different in form and do not coincide in all their meanings and (3) in those words which differ in their grammatical distri-

bution. Lexical interference in the latter cases is covert and produces an illusion that learners have not mastered the English morphology or syntax.

Such words need a specially designed programme and carefully selected ways of presenting and practising them.